Hatay'ın Usta Âşıklarından Mustafa İncedil'in Şiirlerinde Tasavvuf Algısı

Doç. Dr. Hüseyin Kürşat Türkan

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6743-9056>

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Hatay –
TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 10.02.2021

Kabul: 13.06.2021

On-line Yayın: 28.09.2021

Anahtar Kelimeler

Tasavvuf

Tarikat

Hatay

Mustafa İncedil

Âşıklık Geleneği

Şiir

Araştırma Makalesi

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.49347>

Öz

Dünyevi bütün heves ve isteklerden vazgeçerek Allah'a yönelme olarak tanımlanabilecek tasavvuf, onuncu yüzyıldan itibaren kitleler hâlinde İslam dinine giren Türkler arasında yaygın bir anlayış hâline gelmiştir. İslam öncesi dönemde “kam” tipi ile İslami dönem “veli” tipi arasındaki benzerlik Türklerin İslamiyet'i kolaylıkla benimsemesinde etkin rol oynamıştır. Tasavvuf mensuplarının Anadolu'yu karış karış gezmeleri sonucu tasavvuf yaygınlaşmış “Yesevilik, Bektaşilik, Kadirilik, vb.” gibi görüş farklılığına dayalı tarikatların ve dergâhların oluşmasına vesile olmuştur. Bu tarikatlarda her ne kadar görüş farklılığı olsa da temel hedef aynıdır. Aynı köklerden beslenerek farklı mecralarda Allah ve peygamber sevgisini esasına dayalı bir edebiyat anlayışı ortaya koymaya çalışan temsilcilerin yeğane gayesi, samimiyet ve içtenlikte gösterişten ve riyadan uzak olarak tasavvuf algısı ve anlayışını halkın anlayabileceği tarzda, tür ve şekillerde icra etmeye çalışmaktır.

Âşıklık geleneği içerisinde ilk temsilcilerden başlayarak günümüze gelinceye kadar çok sayıda âşık yetişmiştir. Söz konusu âşıklar arasında saz çalıp irticalen şiir söyleyenlerin yanı sıra saz çalamayıp şiir söyleyenler de vardır. Bu bağlamda söz düzmenin yanında saz çalmanın da gelenekte ayrı bir yeri ve önemi vardır. İcra ortamında irtical özelliğinin yanında saz çalmayı bilen âşıklardan birisi de Hataylı Âşık Mustafa İncedil'dir. Hatay yöresi âşıklarından Mustafa İncedil, söz konusu tarikat ve dergâhlardan etkilenecek dinî konularda da şiirler yazdığı tespit edilmiştir. Çalışmada Hataylı Âşık İncedil'in hayatı ve tasavvuf algısı hakkında kısa bilgiler verildikten sonra, âşık tasavvuf içerikli şiirlerinden bazıları çeşitli yönlerden ele alınıp incelenecektir.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Türkan, H. K. (2021). Hatay'ın Usta Âşıklarından Mustafa İncedil'in Şiirlerinde Tasavvuf Algısı. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 14(86): 65-87.

The Perception of Sufism in the Poems of Mustafa İncedil, One of Hatay's Master Lovers

Assoc. Dr. Hüseyin Kürşat Türkan

Hatay Mustafa Kemal University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Turkish Language and Literature, Hatay – TURKEY

Article History

Submitted: 10.02.2021

Accepted: 13.06.2021

Published Online: 28.09.2021

Keywords

Sufism
Sect
Hatay
Mustafa İncedil
Minstrel Tradition
Poetry

Research Article

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.49347>

Abstract

Sufism, which can be defined as turning towards God by giving up all worldly enthusiasm and desires, has become a common understanding among Turks who have entered the Islamic religion en masse since the tenth century. The similarity between the "kam" type in the pre-Islamic period and the "guardian" type in the Islamic period played an active role in the Turks easy adoption of Islam. Sufism became widespread as a result of the members of Sufism traveling across Anatolia, "Yesevism, Bektashism, Kadirism, etc." It has been instrumental in the formation of sects and lodges based on differences of opinion such as. Although there are differences of opinion in these sects, the main goal is the same. The aim of the representatives to the nephew, who are trying to reveal a literary understanding based on the love of God and the prophet in different mediums by nourishing from the same roots, is to try to perform the perception and understanding of Sufism in a manner that the public can understand, in a way that the people can understand. Thus, under the roof to be named "Religious Sufi Literature", the principles and procedures of Islam started to be conveyed by the minstrels, who had a rich tradition and past, through the forms and forms of national poetry. These representatives, as they grew up with a master-apprentice relationship, are accustomed to writing on non-religious subjects and have also begun to write poems on religious subjects. The new acquisition of the tradition has been passed down from generation to generation and carried over to the present day through new apprentices.

Within the tradition of minstrelsy, many minstrels have been raised from the first representatives to the present day. Among the aforementioned lovers, there are also those who play saz and utter poetry, as well as those who cannot play saz and sing poems. In this context, playing the saz has a special place and importance in tradition as well as making words. Mustafa İncedil from Hatay is one of the lovers who knows how to play saz in addition to the irtical feature in the execution environment. It was determined that Mustafa İncedil, one of the lovers of Hatay region, wrote poems on religious subjects, being influenced by the aforementioned sects and lodges. In the study, after giving brief information about the life of Asaq İncedil from Hatay and his perception of tsavvuf, some of his poems with Sufism content will be examined under certain headings in order to determine the perception of Sufism in the subject.

GİRİŞ

Âşıklık geleneğinin başlangıcı Türklüğün ortaya çıktığı dönemlerde var olan ozan-baksı geleneğine dayanır. İslamiyetten sonra tasavvufi hareketlerin etkisiyle ozan baksı geleneği XV ve XVI. Yüzyıllarda Anadolu'da âşıklık geleneğine dönüşmüştür (Bakırcı, 2017: 17; Bakırcı, 2010: 18). Halil Altay Göde (2009: 397), âşık şiirinin İslamiyet öncesi dönemlerde başladığını ve söz konusu geleneğin *“ozan, kam, baksı”* geleneğinin devamı olduğunu ifade eder. Âşıklar için Bülent Arı (2013: 13), *“sevgililerini aramak, şöhret sahibi olmak ve para kazanma amacıyla dolaşırlar. Gurbete çıkmak, gurbeti dolaşmak, âşık için bir zorunluluktur. Çünkü âşık bu şekilde hem geçimini sağlar hem de meslektaşlarıyla atışma fırsatı bulur.”* der. Yine bu bağlamda Cengiz Gökşen (2012: 119), *“Âşıklar, sıradan insanlar değildir. İyi bir âşık olmak için ilim irfan sahibi olmak gerekir. Kartarı'nın ifade ettiği gibi, âşık, sadece saz çalıp türkü söyleyen, nükteli sözlerle halkı eğlendiren, aşk, sevgi ve güzelliklerden bahsedip halkın, bedii his ve duygularını harekete geçiren basit bir sanatçı”* olmadıklarını dile getirir.

İslâmiyet öncesi Türk edebiyatı hakkında bilebildiklerimiz kadar bilemediklerimiz vardır. Türklerin, İslâmiyet öncesi dönemlerde dinî inanışlarını yerine getirirken yaptıkları törenlerde ozanların da bulunduğunu kaydeden Köprülü, bu sanatçıların toplumda önemli bir yerleri olduğunu belirtmektedir. Fuat Köprülü, İslâmiyet öncesi Türk edebiyatını tanıtırken genel süre avlarından ve şölenlerden sonra ozanların kahramanlık konulu destanlar okuduğunu incelemelerinde yazarak Türk edebiyatının, Türk kültürü içindeki sürekliliğini ortaya koymaktadır. Ayrıca ozanların orduda çeşitli sosyal ve kültürel etkinliklerde bulunmak gibi işlevlerinin olduğunu öğreniyoruz. Dinî-tasavvufi halk edebiyatının oluşumundan sonra da tekkelerle bağı bulunan ordu âşıklarının, ozanların görevlerini üstlendiklerini biliyoruz. Anadolu'da yeni bir kültür senteziyle oluşan Türk edebiyatı, divan edebiyatı, âşık edebiyatı, dinî-tasavvufi Türk halk edebiyatı gibi disiplinlere ayrılmasına rağmen aynı kültür kaynaklarından besleniyordu. Bunlar; Kuran ve hadisler, peygamber ve evliya menkıbeleri, tasavvuf, Şehname, Arap, Fars ve Hint edebiyatlarından aktarılan çeşitli eserler ve bunlara ek olarak yerli ve millî malzemelerdi. Bu ortak malzemenin edebiyata yansıyış biçimi Anadolu'da farklı edebiyat disiplinlerinin doğmasına neden oldu (Artun,1996: 11). Anadolu'da âşık dediğimiz halkın duygularına tercüman olan saz şairleri, İslamiyet öncesi kültürden de etkilenecek eserlerini oluşturmuşlardır. Türklerin hayatında önemli bir yer tutan din, âşıkların eserlerinde de yer tutmuştur.

Medeniyetler, yayıldıkları ve kabul edildikleri ülkelere kültürleriyle birlikte girerler. Bu sebeple Türkler, İslam medeniyetini kabul edince bu medeniyetin, akide, bilim ve tefekkür dilinden de birçok kelime Türkçeye girmeye başlamıştır. Diğer taraftan Türklerin Müslüman olmalarından sonra bu iman ve medeniyetlerini iyi tanıyabilmek ve onun ilmini ve ideolojisini anlayabilmek için; Kur'an dili Arapça ve edebiyat dili Farsçayı da öğrenmeleri gereği duyulmuştur. Arapça ve Farsçayı çok iyi öğrenmek ve İslami ilimlerde söz sahibi olacak dereceye gelmek ise, Türklerin az zamanda büyük Türk-İslam devletleri kurarak bütün İslam Dünyasına hâkim imparatorluklar vücuda getirmek yolundaki *“liderlik”* hamlelerini de kolaylaştırmıştır. Bu çağlara kadar yerli ve kavmi bir edebiyat yaparak ana yurtlarında birbirine benzer hadiselerin sözlü anlatımlarıyla; koşuk, ilâhî ve destanlar üreten Türkler, İslamiyet'ten sonra beşerî çehresi, millî çehresinden daha da zengin; sosyal ve coğrafi çizgileri eskisinden daha başka bir edebiyat vücuda getirmişlerdir (Güzel, 2003:279-282). Böylelikle *“Dini Tasavvufi Edebiyat”* olarak isimlendirilecek çatı altında daha önceden zengin bir geleneğe ve geçmişe sahip olan âşıklar tarafından İslamiyet'in usul ve esasları, millî nazım şekilleri ve biçimleri aracılığıyla aktarılmaya başlanmıştır. Söz konusu temsilciler, usta-çırak ilişkisiyle yetiştikleri için din dışı konularda yazmaya alışkın âşıklar, aynı zamanda dinî konularda da şiirler icra etmeye başlamışlardır. Geleneğin yeni kazanımı nesilden nesle aktararak yeni çıraklar aracılığıyla günümüze kadar taşınmıştır.

Ruh ile beden karışımından oluşan insan, kalbini canlı tutmak yaratıcı ve yaratılış gayesini unutmamak adına nefsini terbiye etmek üzere yollar aramış ve tasavvufla bunu sağlamaya çalışmıştır. Cüneyd-i Bağdâdî tasavvufu, “Allah’ın sendeki seni öldürüp kendisiyle diri kılmasıdır.” diye tanımlar (Haldun, 1984: 144). Tasavvuf, gaybî müşahade ve irfan yoludur. İrfan ise bilgi, amel, takva ve sülûkten hâsıl olan bir ilimdir (Bilgin, 1995: 63). Tasavvuf yoluna giren talip, nihai hakikate giden yola bir kez girdi mi, ona ancak kendi iç ışığı yol gösterir. Kendisini bu dünyaya bağlayan bağlardan kurtuldukça ya da sûfilerin dediği gibi gönül aynasını parlattıkça bu ışık daha da güçlenecektir. Bunun sonucu olarak Allah ve mahlûkatının temel özdeşliğini gizleyen “cehalet” örtüsü kaldırılacaktır (Schimmel, 1975: 22). Tasavvuf, İslam dininin doğuşundan iki yüzyıl kadar sonra ortaya çıkmış, örgütlenme döneminin ardından tarikat ve tekkeler aracılığıyla yayılarak yüzyıllar boyunca İslam dünyasında etkisini sürdürmüş bir düşünme ve yaşama biçimidir (Artun, 2011: 1). Tasavvuf bir gönül terbiyesidir. Gönül de insanda bulunduğu için tasavvufun konusu insandır. Amacı, onun kalbî-ruhî yönünü eğiterek olgunlaştırarak kemal derecesine ulaştırmaktır. Tasavvuf, İslam kaynaklarından hareketle, dinî prensiplerin konu ile ilgili yönlerini inceleyen, derinleştiren, yaşayış hâline getiren, başkalarına da aktarma yollarını gösteren bir faaliyettir (Demirci, 2002: 490). Söz konusu aktarma yolunda tarikat ve dergâhlar her dönem önemini korumuştur. Ve dolayısıyla bu mekânlarda nev’i şahsına münhasır bir edebiyat vuku bulmuştur. Halkın anlayabileceği bir dil, biçim ve şekille İslami unsurlar, dinî kaideler de gözetilerek yine halkın zevkine uyumlu olarak icra edilmiştir.

İslamiyet öncesi Türk toplumunda önemli görevler üstlenen kam ve bahşilerle sûfî şairler arasında benzerlik vardır. Ruhani yönleri de olan kam ve bahşiler, dinî törenlerde musiki eşliğinde coşkun hâlde söyledikleri şiirler ve icra ettikleri rakslarla, bir yandan toplumu vecd atmosferine taşıırken öte yandan da dini telkin ve irşad hizmetlerini de yerine getirmişlerdir (Köprülü, 1981: 67-68). Türklerin İslam uygarlığı dairesine girmeleri sosyal ve siyasî hayatlarında önemli değişim ve gelişimlere neden olmuştur. Şiirde de Türk kültür tarihi içinde zincirleme sürekliliği bulunduğu görülmektedir (Kaplan, 1981: 1). Anadolu’da Mevlana Celaleddin-i Rûmî, Sühreverdî, Ahi Evran, Muhyiddin İbnü’l-Arabi, Sadreddin Konevi gibi âlimler ve mutasavvıflar, Farsça ve Arapça yazdıkları eserlerle tasavvufi düşünceleri, okumuş çevrelerde yayarken Anadolu’ya gelen Yesevî dervişleri de aynı düşünceleri halka ulaştırmışlardır (Köprülü 1986: 184). Tasavvufi Türk Edebiyatı’nın ilk büyük temsilcisi, Yusuf Hemedani’nin müridi olan Ahmed Yesevî’dir. Nakşibendiye ile aynı manevi kökten geliyor olmasıyla Orta Asya ile Güneydoğu Asya’da Türklerin yaşadığı bölgelerde çok güçlenecektir. Ahmed Yesevî’nin Divan-ı Hikmet’i, günümüz Özbekistan’ının Yesi bölgesinde konuşulan bir Türkçe’yle yazılmış bilinen ilk tasavvufi hikmetlerdir (Köprülü, 2013: 135-136; Schimmel, 1975: 346). Bunun dışında Mevlana Celaleddin-i Rumi, Yunus Emre, Süleyman Çelebi, Hacı Bektaşî Veli gibi tasavvuf konulu şiirler kaleme alan yazar ve şairler, tasavvufi düşüncenin halk arasında yayılması ve yer edinmesinde önemli rol oynamışlardır.

Türklerin Anadolu’ya gelmesi ile günlük yaşamda görülen değişim değer yargılarında da görülmüştür. Anadolu’da yaşanan kültür sentezi, Türk kültür potasında eriyerek yeni bir alışım oluşturmuştur. Türk kültürü, tarihi açıdan Anadolu’da dinsel inançlara farklı bakış açıları yeni tarikatları doğurmuştur. Anadolu sûfiliği, İslamiyet öncesi inanç sistemleri ve sosyal yaşamın etkisiyle karışmış Anadolu’ya özgü bir sentez oluşturmuştur (Artun, 2001: 17-18). Tarih boyunca birçok tarikata ev sahipliği yapan Anadolu, Kalenderî sûfiliğinin farklı adlar altında teşkilatlanmasından başka bir şey olmayan “Yesevîlik, Haydarîlik, Kalenderîlik, Kadîrîlik ve Vefâîlik” gibi tarikatlarına mensup dervişlerin kaynaştığı yer olmuştur (Ocak, 1992: 271). Günümüzde Anadolu sahasında tasavvuf konulu şiirler kaleme alan ve mensup olduğu tarikatın öğretilerini anlatan birçok âşık, şair ve yazar bulunmaktadır. Bunlardan birisi de şüphe yoktur ki Hatay’ın usta âşıklarından

Âşık Mustafa İncedil'dir.

1. Âşık Mustafa İncedil'in Hayatı

Âşık İncedil, 1951 yılında Hatay'ın Reyhanlı ilçesine bağlı Hamamat (Arap) köyünde dünyaya gelir. Kökenleri, Horasan Türk boylarından Çalimli Aşireti'ne dayanmaktadır. Dedeleri geçimini hayvancılıkla sağladığından dolayı göçebe hayat tarzına bağlı olarak 1800'lü yıllardan bu yana kona göçe Hatay'ın Reyhanlı ilçesine kadar gelirler. Dedesi Muhammet Efendi, ninesi Döne Hatun'dur. Âşık Mustafa İncedil, 7-8 yaşlarında iken yeni yeni kendini tanımaya başladığında, babasının köy odalarında ve düğünlerde herkesi hayran bırakarak, öyküleriyle birlikte söylediği türkülerini eve geldiğinde kendi kendine tekrar ederek zihnine yerleştirir. Babasının da teşvikiyle kendisinde uyanan merak, Âşığın yaklaşık 14 yaşındayken saz almasına vesile olur. Saz çalmayı öğrendiği sıralarda yine yörenin usta bir âşıklarından birisi olan Kırıkhanlı Âşık Kul Mustafa Kokun'la tanışır. Ondandır biraz ders aldıktan sonra, şiir ve türkülerini daha iyi çalıp söylemeye başlar. Kırıkhanlı Âşık Kul Mustafa Kokun, Âşık Mustafa İncedil'in ustasıdır. Mustafa İncedil, başta İskenderun olmak üzere, Ceyhan, Adana, Mersin, Osmaniye, Maraş, Antep ve Çukurova'yı gezmiş ve bu gezileri esnasında yörenin tanınan birçok âşığı ile tanışma, söyleşme ve atışma fırsatı bulmuştur. Söz konusu yörenin bilinen, tanınıp sevilen isimlerinden Abdulvahap Kocaman, Âşık Feymanî, Âşık Hacı Karakılçık, Âşık Eyyubî, Mahmut Taşkaya, Âşık Mızarlı Mehmet, Âşık Öksüz Ozan, Âşık Rıza Çiftçi, Âşık Gül Ahmet Yiğit, Âşık Duran Bebek ve daha birçok âşık ile muhabbet ortamları olmuştur. 1976'da evlenen İncedil'in ikisi kız, dördü erkek olmak üzere 6 çocuğu vardır (Türkan. 2017: 120-121).

Âşık Mustafa İncedil, tasavvuftan çokça etkilenmiş ve bunu eserlerinde sûfiyane bir renk olarak işlemiştir. Makal'ın (2002) dediği gibi "*Halk ozanı inançlıdır.*". Türk milleti İslam dinine olan sevgisini ve bağlılığını halk âşıklarında bulabilmektedir (Makal, 2002: 29). Aşk, tabiat, felaket, olağanüstü olaylar vb. konularını işleyen âşıklar, kendilerini bunlarla sınırlı kılmamış dinî-tasavvufî konulara da eğilmişlerdir. İncedil, mensubu olduğu Kadiriye tarikatının etkisiyle şiirlerinde dinî konulara ağırlık vermiş yaradılış gayesini bu menzildeki dergâhlarda kavradığını dile getirmiştir.

2. İncedil'in Şiirlerinde Tasavvuf

"Mümin müminin aynasıdır." sözü tasavvuf ehlinin toplumsal ilişkilerde kullandıkları bir hadistir. Bulundukları coğrafi bölge ile sınırlı kalmayan ilden ile bölgeden bölgeye gezerek sanatlarını icra eden ozanlar da gördüklerinin aynasıdır. Yaşadıkları sevinç ve üzüntüyü söze döken âşıklar bununla yetinmeyip toplumun yaşayış, istek ve arzularını da dile getirmektedirler. Daha on dört yaşında babasının vesilesiyle saz ve söz ile hem dem olan Âşık Mustafa İncedil, gezdiği İskenderun, Ceyhan, Adana, Mersin, Osmaniye, Maraş, Antep ve Çukurova'da âşıklarla tanışmış ve o âşıkların etkilendiği dergâhlardan etkilenmiştir. Abdulkadir Geylani'nin kurmuş olduğu Kadiriye tarikatına intisap etmesi de bu vesile ile olmuştur.

"Deroiş oldum kadiriye

Bu yoldan dönmem geriye" dizeleri ile mensup olduğu yoldan dönmeyeceğini dile getiren âşık, tarikat ve dergâhı birçok şiirinde zikretmiştir. Yaşadığı yoğun manevi duyguyu şiirlerine aktaran İncedil, "*Allah, Kur'an, peygamberler, veliler, ölüm, nefis, vb.*" konulara şiirlerinde ağırlık vermiştir. Şiirlerinde sanat endişesi gütmeyen âşık, içinde bulunduğu hâlin dışarıya en güzel şekilde aktarılması için sembol ve mecazlardan yararlanmışır.

2.1. Allah

Gazali, "*Nasıl düşünür ki insan, nefisini sevmiş olsun da nefsinin varlığı kendisine bağlı bulunan*

Rabb'ini sevmemiş olsun! Malumdur ki güneşin hararetiyle müptela olan bir kimse gölgeyi sevdiğinde, ister istemez gölgenin varlığını temin eden ağaçları sever. Varlık âleminde her ne varsa, Allah'ın kudretine nispet, gölgenin ağaca nispeti gibidir. Zira hepsi O'nun kudretinin eserleri... Hepsinin varlığı, O'nun varlığına tabidir. Halk tabakası zannetti ki, ışık güneşin eseridir, güneşten doğuyor, güneşle var olmuştur. Hâlbuki bu katıksız bir yanılmadır. Zira gönül adamlarınca, gözlerle görmekten daha açık bir şekilde keşfolunmuştur ki, nur Allah'ın kudretinden hâsıl olmuştur." (Gökcan, 2001:185). Tasavvufta kâinatı yaratana karşı sevgi, azalmayan gittikçe artan muhabbetle benliği unutup kâmil insan olma yolunda ilerleyen bir çizgi izler. Âşık Mustafa İncedil, şiirlerinde Allah yolundan başka hiçbir yolun hakikate ulaştıramayacağını söyleyerek yeri göğü yaratana olan aşkı dile getirmektedir. Âşığın gözünde gönül, Hakkın evidir. Bu yüzden de incitilmemesi gerekmektedir. Yunus Emre'nin de dediği gibi "Gönül Çalab'ın tahtı / Çalab gönüle baktı / İki cihan bedbahtı / Kim gönül yıkar ise." yüce yaradan insanoglunun kalbinde kurulan tahtta oturmaktadır, bundan mütevellit kimsenin kalbini kırmamalı, kalbi temizleyerek Allah'ın emirleri yerine getirilmelidir.

"Gönül Hakkın evi incitme hatır
Günahın çekemez dört tane katır
Allah'ın emrini yerine getir
Temizle kalbini ıslaha doğru." (1/5).

"Tevhid Hakkı zikr etmek
Tevhide doyum olmaz
Hakta eriyip bitmek
Tevhide doyum olmaz" (2/1).

Tevhid, Allah'ın birliğine ve varlığına inanarak bütün yetkinin onda toplandığına inanmaktır. Zikri dilinden düşürmeyen Âşık İncedil, tevhide doyum olamayacağını verilen mısralarda dile getirmektedir.

"Gaffar ismin ile günahlar örten
Kayyum ismin ile her yeri tutan
Güzel Muhammed'i sensin yaradan
Ben nasıl yanmayım senin aşkına" (3/1).

Âşık tarafından yerin ve göğün yegâne sahibi yüce yaratanın esmaü'l hüsnasından "Gaffar ile Kayyum" isimleri zikredilerek Allah aşkı dile getirilmektedir. Âşık İncedil, ele alınan şiirlerinden "Allah'a Doğru, Tevhid, Ben Nasıl Yanmayım" şiirlerinde Allah sevgisini ve ona olan şükürünü işlemiştir.

2.2. Peygamberler

İslam inancına göre dinin/vahyin insanla buluşması peygamberler aracılığıyla gerçekleşmiştir. İlahi irade peygamber göndermekle insana lütufta bulunduğunu beyan etmiştir (Aydın, 2019: 35). Hz. Peygamberin ve peygamberlerin Müslüman milletlerin hepsinin kültür, sanat ve edebiyatında muhakkak çok özel bir yeri vardır. Konu Türk edebiyatı olunca Hz. Muhammed'in hayatı, kişiliği, gazâları, sözleri ve mucizeleri şair için tükenmez bir ilham kaynağı olmuştur. Başlangıçta Arap edebiyatında yalnızca Hz. Peygamberin bütün hayatını ele alarak anlatan sîre, yahut siyer türü eserler varken sonradan hayatının her bir safhası için ayrı bir tür ortaya çıkmıştır (Levend, 1962: 41; Kurnaz, 1997: 278). Bu türlerden bazıları şunlardır: "naat, miraciye, mevlid, hilye, siretü'n nebi, mucizat-ı nebi, hicretname, kırk hadis" vb.

Peygamberler yaradılış itibari ile beşerdir. Kendilerine Allah'tan vahiy gelmektedir. En önemli görevleri, Allah'ın mesajlarını insanlara tebliğ etmektir. Mucize Allah'ın takdirindedir.

Peygamberler diğer insanlar gibi ölümlü varlıklardır. Onlar gaybı bilmezler. Sadece Allah tarafından bilgilendirildikleri kadarıyla vahye vâkıftırlar. Peygamberler de muhatap oldukları insanlar gibi vahye tâbidirler. Vahiyle yükümlüdürler. İnsanların hissettikleri gerilimi, heyecanı yaşarlar. İnsanlara en güzel örnektir. Uyarıcı ve müjdeleyicidirler. Nihai manada peygamberlerin seçimi Allah'a aittir (Aydın, 2019: 56). Peygamberler sıradan insanlar olmalarına rağmen onları insanlardan farklı kılan özellikleri vardır. Bütün peygamberlere salâtü selam olsun ki onlar erkekler arasından seçilip gönderilmişlerdir (Nahl, 43; Enbiya, 7).

Şiirlerinde peygamberlere telmihte bulunan Âşık Mustafa İncedil, özellikle şefaatine nail olmak istediği Hz. Muhammet'e olan aşkı ve ona kavuşma arzusunu dile getirerek canını bu yolda feda etmek istediğini dile getirmektedir.

*"Şefaatçim Muhammed iki cihanda
Nolur buluşalım ulu divanda
Ümmeti ümmeti dediği anda
Ya Rabbi mahşerde kavuştur bizi" (4/3).*

*"İncedil'im güldür cennetlerinle
Yoluna fedadır canım serimle
Resulüm Muhammed peygamberimle
Ya Rabbi mahşerde kavuştur bizi" (4/5).*

İslam'ın dört halifesi Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali'ye dinin yayılmasında çekmiş oldukları ıstırap dolayısıyla minnetlerini sunan âşık, bunların dışında ashaptan Bilal Habeşi ve Eba Eyyub-el Ensari'yi de unutmamıştır. İslam'ın yayılması amacıyla Resul' ün izinde yürüyen Abdulkadir Geylani, Beyazid Bestami ve Hilmi Nadiri de âşığın "İslamı Nasıl Yayımlar" şiirinde işlenmiştir.

*"Hz. Osman Hz. Ali
Hakkın hakikatin yolu" (5/2).*

*"Ebubekir, Hz. Ömer
İslam'a vermişler değer" (5/3).*

*"Eba Eyyubel Ensari
Abdulkadiri Geylani
Veli Beyazid Bestami" (5/5).*

Hz. Âdem, cennette kendilerine yasaklanan ağacın meyvesinden yedikten sonra cennetten yeryüzüne indirilince şöyle dua etmiştir: *"Ey Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik, eğer bizi bağışlamaz ve bize rahmetinle muamele etmezsen muhakkak ziyana uğrayacaklardan oluruz!"* (A'râf, 7/23). Allah Hz. Âdem'in duasını kabul buyurur ve onu bağışlar. Bu konuya telmihte bulunan İncedil, kendisinin de bağışlanmaya ihtiyacı olduğunu söylemektedir. Yunus peygamberin balığın karnında saklanması hadisesi, Eyüp peygamberin hastalığına sabretmesi, Hz. Yusuf'un kuyuya atılması, Hz. İbrahim'in ateşten korunması, Musa peygamberin asası ile denizi ikiye ayırması ve Hz. İsa'nın göğe yükselmesi olayları âşığın "Adem Dua Etti" isimli şiirinde işlenmiştir.

*"Âdem dua etti kabul eyledin
Yunus'a balığa neler söyledin
Eyyub'e dert verdin sonra emledin
Benim de derdime em ver Allah'ım" (6/2).*

"Allah'ım sen güç ver nefse savaştan
Yusuf'u kurtardın kuyudan yaştan
İbrahim'i sen korudun ataştan
Bizleri de koru din ver Allah'ım" (6/3).

"Musa'ya yol ettin sudan geçirdin
İsa peygamberi göğe uçurdun
Hacer'e Merve'de zem zem içirdin
Bize sana doğru yön ver Allah'ım" (6/4).

1.1. Tarikatlar – Dergâhlar

Dinî literatürde "gidilecek yol, izlenecek usul, sülûk, hal, gidiş, âdet, meslek, merasim, mânevî kurum" gibi semantik açıdan birbirini çağrıştıracak anlamlarda kullanılan tarikat kelimesi, özellikle tasavvuf kaynaklarında hem doktriner hem de kurumsal göstergelere sahip bir terimdir (Ceyhan, 2015: 27). Tarikat; aynı dinin içinde tasavvufa dayanan ve bazı ilkelerle birbirinden ayrılan Allah'a ulaşma yollarından her biridir. Mutasavvıflar yol, hal anlamına gelen tarikat kelimesine "Allah'a kavuşturan ve Allah'a varmak için izlenen yol" manasını vermişlerdir. Başlangıçta sadece bu dünyaya önem vermeyerek yüz çevirme, nefsi terbiye, kalbi temizleme ve zâhidane yaşayış şeklinde tanımlanan tarikat, tasavvufun sistemli bir şekil aldığı on birinci yüzyıldan sonra birbirlerinden ayrı şekilde zikreden, giyinen ve değişik tasavvuf görüşlerine sahip olan süfi kuruluşlara ad olmuştur (Cebecioglu, 1987: 687; Tatlıoğlu, 2009: 110). Tarikatların doğuşu iki dönem olarak ele alındığında birinci dönemde tarikat ve tasavvuf birbirleriyle tamamen iç içe olup, bir süfi aynı zamanda bir tarikatın kurucusu, bir tarikat şeyhi olarak ta görülmektedir. İkinci dönem tarikatların sosyal birer kuruluş olma yoluna girmeleri ve birtakım kimselerin, belirli kişiler "Tarikat Şeyhleri" etrafında toplanmaları ve bu toplanışın birtakım prensiplere bağlandığı dönemdir. İşte tarikatlar sosyal fonksiyonları itibarıyla ancak bu dönemden itibaren etkilerini her alanda göstermeye başlamışlardır (Gölpınarlı, 1969: 168). Söz konusu etki, günlük yaşamdan edebiyata kadar geniş bir yelpazeye sahip olmuştur.

Dergâh, tarikat faaliyetlerinin yapıldığı, tarikat mensuplarının ve muhibbilerinin toplandığı binalarla, bunların müstemilatına denir. Şeyhlerin ve bazı dervişlerin yatıp kalktıkları, ibadet ettikleri, tarikat mensupların ayin yaptıkları yerdir. Her tarikatın farklı niteliklerde birbirine bağlı birçok tekkesi, dergâhı vardır. Tekke ve dergâh, tarikatın geleneklerinin, emirlerinin ve sisteminin getirdiği görevlerin yapıldığı uygulandığı yerlerdir (Küçük, 1976: 116). Dergâh, barınma ve ibadetin dışında sosyal sorumluluk vazifesi de yüklenerek durumu olmayan kişilere yemek ve eşya yardımında da bulunabilmektedir.

Anadolu'da on ikinci yüzyıldan sonra "Yesevilik, Kadirilik, Babailik, Mevlevilik, Bektaşilik, Nakşibendilik, Ahilik" gibi çeşitli tarikatlar kurulmuştur. Abdulkadir Geylani'nin kurduğu Kadirilik, Anadolu'ya on beşinci yüzyılda Hacı Bayram-ı Veli'nin bir müridi olan Eşrefoğlu Rûmî aracılığıyla getirilmiştir (Karagöz vd., 2010: 356). Türk tasavvufu çeşitli tarikatlar ile Anadolu'da yayılmış, bu yayılışla birlikte Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması hız kazanmıştır. İmam Gazali'nin sistemleştirip geliştirdiği Kadirilik tarikatı da Anadolu'da pek çok çevrece kabul görmüştür (Türkan, 2017: 241). Kadiriyye'de tarikata intisap, diğer tarikatlarda olduğu gibi bey'at tarzında müritle el ele tutuşarak şeyhin müride tövbe istiğfar yaptırması suretiyle gerçekleşir. Tarikatın ayinesi "devran" tarzındadır. Tarikata giren mürid, bir sene sonra yeşil çuhadan on sekiz dilimli bir külâh (tac) giyer (Yılmaz, 2017: 24).

Din ve tasavvuf, âşıkların başlıca inanç, görüş ve düşünce kaynağıdır. Âşığın din

konusundaki bilgisi yüzeyseldir. Âşıklar, inançlıdır; fakat mutaassıp değillerdir. İkiyüzlülüğü, kaba sofuluğu yerler. Allah, peygamber, din uluları ve İslam ahlakı konularında şiir söylerler (Artun, 2017: 79). Âşık Mustafa İncedil'in Kadiriye tarikatına katılması, Bilâl-ı Nadir, Beyazid-i Bestami ve Hilmi Nadir (Kutlubay)'in türbelerini ve dergâhlarını görmesi özellikle Hilmi Nadir'i ile tanışmasıyla olmuştur. Tarikatın tasavvuf anlayışı aşığı etkilemiş tarikata katılmasını hızlandırmıştır. Âşığın yaşamında etkilendiği her olay, gördüğü, tanık olduğu her manzara şiirinde yer aldığından İncedil'in de şiirlerinde tasavvuf konusu sık sık işlenmiş din ulularına hemen her şiirinde değinmiştir.

*"Doğmamıştı kerameti görüldü
Doğar doğmaz hakikate sarıldı
Ona yüksek mertebeler verildi
Beyazid-i Bestami hazretleri" (7/2).*

Anne karnında iken çeşitli kerametlere sahip olduğu dile getirilen Beyazid-i Bestami, İran'ın Bistam şehrinde dünyaya gelmiştir. Allah ile hem dem olmak için bütün dünyevi zevklerden vazgeçmiştir. Bu yaşam tarzı Bayezid'in *"Kendinde Yok Olma"* hâli olarak ifade edilebilecek olan bir ruh haline bürünmesiyle sonuçlanmıştır. Bu durum sufilikte *"Kişinin Allah'a en yakın olduğu ruh hâli"* olan *"Fenâ Fî'Allah"* yâni Allah'ta yok olma mertebesi olarak tanımlanmaktadır. İncedil, verilen mısralarda mutasavvıf Bestami'nin dini yaşayış şekline olan hayranlığını açığa vurmaktan çekinmemiştir.

*"Anlımı dayadım yere
Dua eyledim ha bire
Bağlandım Hilmi Nadir'e
Şakıyan Bülbül eyledi" (8/2).*

Söz konusu mısralarda âşık, Nadiri dergâhına bağlandığını ve böylece şakıyan bir bülbüle dönüştüğünü ifade etmiştir. Hilmi Nadir (Kutlubay), İslâhiye kazası Nogaylar köyünde 1936 yılında dünyaya gelmiştir. Babası Hacı Muhammed Bilâl-i Nadir'in yanında ve onun dizinin dibinde yetişmiştir. Hayatı boyunca babasının yolundan ve izinden ayrılmamıştır. 1999 yılında hakka kavuşan Hilmi Nadir, yaşamı boyunca bölge halkı tarafından sevilip sayılan bir kişi olmuştur.

*"Ne bilirdim tarikatı
Günahım vardı kaç katı
Kurumuş ağaçtım zatı
Bir meyveli dal eyledi" (8/4).*

Âşık, yukarıdaki dörtlükte Hilmi Nadir'i tanımadan evvel tarikat ile tanışmadığını ve onun vesilesi ile kurumuş ağacının artık meyve vermeye başladığını teşbih yoluyla anlatmaktadır. Kendisi ve birçok kişinin de Nadiri dervîşi olduğunu şu mısralarla dile getirmektedir:

*"Mürşidimiz merdimiz var
Yiğit şanlı ordumuz var
Cennet gibi yurdumuz var
Biz Nadiri dervîşiyiz" (9/6).*

1.2. Nefs-i Emmâre

Nefis, aslında bir tanedir. Ancak içinde bulunduğu duruma göre farklı isimlerle ifade edilmektedir. Tasavvuf ehli, Kur'an-ı Kerimde farklı ayetlerdeki isimlendirmelerden hareketle nefsi yedi mertebeye ayırmışlardır (Ayış, 2014: 499-500). Bu mertebeler sırasıyla; *"Nefs-i Emmâre, Nefs-i Levvame, Nefs-i Mülhime, Nefs-i Mutmainne, Nefs-i Râziyye, Nefs-i Marziyye, Nefs-i Kâmile"* dir.

Nefs-i Emmâre, asi ve fasık olan, sahibine her türlü kötülüğü yapma konusunda sıkça

emirler veren nefis demektir. Bu isimlendirme, “Ben nefsimi temize çıkarmıyorum. Çünkü nefis, aşırı şekilde kötülüğü emreder...” (Yûsuf, 12/53) âyet-i kerimesinden gelmektedir (Yılmaz, 2007: 264). Bir başka tanım ise şöyledir; “Kötü ve günah olan işlerin yapılmasını emreden hayvanî nefis olup, insanı çirkin şeylere, dünyevî zevklere sevk eden tabîî kuvvet yerine kullanılan bir terimdir. Sâlik bu safhada tamamıyla hayvanî ve şehvânî arzularının etkisi altındadır. Bu nefsin sıfatı, hep kötü işleri istemektir. Bunun tedavisi, samimi tövbe ve terbiyedir” (Türer, 1995: 135). Nefsi Emmâre mertebesinde bulunan nefis, kibirli ve kötülüğü teşvik eden bir konumdur. Bize egemen olmaya, düşüncelerimizi ve eylemlerimizi kontrol etmeye çalışır ve maalesef genellikle de galip gelir. Bu aşamada bulunan birçok kişi zevkinin esiri olmuştur. Bu düzeyin en kötü özelliklerinden birisi, belki de en kötüsü, övülme ve dalkavukluğa bağımlılıktır. Bu düzeyde nefis, herkesin dikkatini çekmeyi ve herkesin kendi hakkında iyi şeyler düşünmesini ister. Birisinin kendisini sevmesini, seviyorsa itaat etmesini, itaat ediyorsa tapmasını ister. Nefsi emmârenin bu yönü, kendisini öne çıkarmak için insanın diğer bütün yönlerini yok eder. Bu nefis, genellikle bilinç dışında işler. Bu yüzden bizim sesimizle konuşuyormuş ve en içten gelen arzularımızı ifade ediyormuş gibi görünür. Nefsi emârenin insan üzerindeki etkisi hiçbir zaman bitmez. Bu yüzden en güzel yöntem, onu kontrol etmek, kötü huy ve alışkanlıklarımız, iyi olanlarla değiştirmektir (Frager, 2003: 73-75; Ayış, 2019: 560). Şiirlerinde nefsi emmâre’ye dikkat çeken Âşık İncedil, onun peşinden gidenlerin helak olacağından ve doğru ile yanlış ayırt etme kabiliyetlerini kaybedeceğini söyler. Nefse yenik düşmemek için Kur’an’a sığınmak gerektiğini vurgulayan âşık, mala tamah etmenin boşa kürek çekmekten başka bir şey olmadığını söylemektedir. Âşığın incelemeye alınan şiirlerinde dünya hevesine kapılıp hakkı ve ebedi dünyayı unutmamanın sakıncalarına yer verdiği görülmektedir.

“Müşkilatın varsa Kur’an’da ara
Mahşer günü olma yüzü kara
İblis tetik çeker alırsın yara
Nefsi emmârenin peşinden gitme” (10/3).

Söz konusu dörtlükte âşık, annenin evladını tanımadığı mahşer gününde yüzünü kara çıkarmak istemeyen insanoğlunun nefsinin peşinden koşmayı bırakması gerektiğini vurgulamaktadır. İncedil, nefisle aynı yolda yürüyen şeytana beklediği fırsatı vermemek için Kur’an’a başvurulmasının en sağlıklı yol olduğunun altını çizmektedir.

“Uyan artık ayır karadan akı
Girmesin boynuna nefsinin toku
Rabbim Kur’an salmış zahmet et oku
Okumazsan işin zor be ciğerim” (11/3).

Gaflet uykusunda olan nefis için kara ile akın birbirinden farkı yoktur. Âşık, verilen mısralarda nefsin doymak bilmez arzularından sığınmak için Kur’an’ı okuyup anlayarak hayata tatbik etmekten geçtiğini vurgulamaktadır.

“Mevla’m görev vermiş insana kula
Yeter be dön gayrı hakiki yola
Aldanma dünyaya ziynete pula
Bırak bu istekler bitmez tükenmez” (12/2).

Hak Teâla; “Onlar sözü işitip en güzeline uyarlar. Bunlar, Allah’ın hidayet ettikleridir. Bunlar, akıl sahiplerinin ta kendileridir.” (39/Zümer 18). Yüce Allah’ın emirlerine uyan akıl sahiplerinin aksine nefsine uyan aklını yitirmiş insanlar hakiki yoldan ayrılmış pala pula, geçici dünya heveslerine meyletmişlerdir. İncedil, söz konusu bu heveslerin sonunun gelmeyeceğini ve tez zamanda nefsi arındırarak hak yoluna revan olmanın ehemmiyetine değinmektedir.

"Malı çoğaltmaya planlar kurdun
Hani neredesin nereye vardın
Boş hayaller ile zıpladın durdun
Dizin ağırır namaz kılamazdın yaa" (13/2).

"Nerde zarar ziyan sen onu yaptın
Ahireti unutup yolundan saptın
Kulluk görevini yapmadın koştun
Caminin yolunu bilemezdin ya" (13/4).

Nefse ağır gelen Allah'ın emirlerinden insana farz kılınan namaz kılmak, diz ağrısı, baş ağrısı, caminin bulunamaması ve daha nice bahanelerle yerine getirilmemektedir. Bu durumu İncedil, kulluk görevlerini yerine getirmeyerek gününü boş hayaller ve heveslerle geçiren kişilere "Hani neredesin nereye vardın" mısraıyla eleştirmektedir. Mensubu olduğu dergâhın öğretileri ile nefsinin bir nebze de olsa terbiye ederek hakkı batıldan ayıran İncedil, hemen her şiirinde nefsin düşürdüğü durumlara değinmiş ve bunlardan ders alınması gerektiğini vurgulamıştır.

SONUÇ

Türklerin İslam uygarlığı dairesine girmeleri sosyal ve siyasî hayatlarında önemli değişim ve gelişimlere neden olmuştur. İslam medeniyeti, Türklerin fikrî, edebî ve düşünce tarihi üzerindeki tesirini asırlarca göstermiştir. Yani bu yeni medeniyet, Türk milletinin ilim, fikir ve edebiyat alanında bir dönüm noktası olmuştur. Türk kültürü tarihi açıdan, Anadolu'da dinsel inançlara farklı bakış açıları yeni tarikatları doğurmuştur. Tasavvuf anlayışının İslam'ın yayılışındaki rolü düşünülünce Anadolu topraklarında çeşitli tarikatların oluşması ve bu anlayışın hayatın her alanında tatbik edilmesi kaçınılmazdır. Türklerin İslâmiyet'ten önceki toplum hayatında önemli bir yere sahip olan ozan-baksı geleneği on ikinci yüzyıldan sonra tarikatların ve tasavvufî düşüncenin yaygınlaşması ile birlikte yerini âşıklık geleneğine bırakmıştır. Bulunduğu çevreyi karış karış dolaşan bazı âşıklar tarikat çevreleri ile kurdukları irtibatın da etkisiyle şiirlerinde tasavvufi konuları işleyerek tasavvufu âşıklık geleneğine taşımışlardır. Eski devirlerde olduğu gibi toplum içinde var olan ve toplumun duygularını, düşüncelerini kendi fikirleriyle harmanlayarak eserlerini oluşturan âşıklar, tasavvufi düşünceyi de eserlerinde işlemişlerdir. Bu düşünceyi halka anlatarak âşıklık geleneğini sürdürmüşlerdir.

Âşıklık geleneğinin temsilcilerinden olan Âşık Mustafa İncedil, Hatay ve çevresinde yaşayan birçok âşıkla tanışma ve söyleşme fırsatı bulmuştur. Otuzlu yaşlarından sonra Kadîrî tarikatı ile tanışmış ve yörede bulunan Hilmi Nadir'in dergâhında kendini yetiştirmiştir. Çalışmaya dâhil edilen şiirlerinde âşığın tasavvufa yaklaşımı ve tasavvufu nasıl işlediği üzerinde durulmuştur. Şiirler temalarına göre; "Allah, peygamberler, tarikatlar- dergâhlar ve nes-i emmâre" olmak üzere dört başlık altında incelenmiştir. Âşık Mustafa İncedil, bu temaları şiirlerinde işleyerek âşıklık geleneğini Hatay yöresinde sürdüren ve aynı zamanda tasavvufi yönü de olan usta âşıklardan birisidir.

KAYNAKÇA

- Arı, B. (2013). "Adana Âşıklık Geleneğinde Bir Alevi Âşık: Hacı Ali Şen'in Şiirlerinde Nasihat". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaşî Veli Araştırma Dergisi*, S.68, s.129-155.
- Artun, E. (1996). *Günümüzde Adana Âşıklık Geleneği (1966-1996) ve Âşık Feymanî*. Adana: Adana Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınları. Hakan Ofset.
- Artun, E. (2001). *Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Artun, E. (2011). *Dinî – Tasavvufî Halk Edebiyatı*. Adana: Karahan Kitabevi.

- Artun, E. (2017). *Türk Halk Edebiyatına Giriş*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Aydın, M. (2019). "Kur'an'da Peygamber Tasavvuru". *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 8, S. 15, s. 35-60.
- Ayış, M. Ş. (2014). "Semennudî'de Nefis Mertebeleri". *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 2, s.493-537.
- Ayış, M. Ş. (2019). "Nefis Mertebelerinin Psikolojideki Karşılıkları Üzerine Bir Değerlendirme: Robert Frager Örneği". *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.14, s. 547-567.
- Bakırcı, N. (2010). *Niğde Âşıklık Geleneği ve Niğdeli Halk Şairi İbrahim Dabak*, Niğde: Niğde Belediyesi Kültür Müdürlüğü Yayınları.
- Bakırcı, N. (2017). *19. Yüzyıl Âşıklarından Niğdeli Âşık Tahirî*, Konya: Kömen Yayınları.
- Bilgin, A. (1995). "Tasavvuf ve Tekke Edebiyatı". *İlmi Araştırmalar*, S. 1, s. 61-82.
- Cebecioglu, E. (1987), "İslam'da Tasavvuf". *A.Ü.İ.F. Dergisi*, C. 2, S. 7, s. 378-397.
- Ceyhan, S. (2015). *Türkiye'de Tarikatlar*. İstanbul: İSAM Yayınları.
- Demirci, M. (2002). *Müslüman Türklerde Tasavvuf (Türkler)*. C. 5. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Frager, R. (2003). *Kalp, Nefs ve Ruh*, İstanbul: Gelenek Yayıncılık.
- Göde, H. A. (2009). "Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Günümüzde Bu Geleneğin Sürdürülebilirliği Üzerine Düşünceler". *First International Symposium on SUSTAINABLE Development. Burc University, Sarajevo*. s. 397-402.
- Gökcan, M. (2001). "Tasavvufta Allah Sevgisi". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 1, C. 1, s. 181- 206.
- Gölpınarlı, A. (1969). *Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatlar*. İstanbul: Bereket Yayınları.
- Güzel, A. (2003). *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Haldun, İ. (1984). *Tasavvufun Mahiyeti* (tercüme Süleyman Uludağ). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Karagöz, İ.; vd (2010). *Dini Kavramlar Sözlüğü*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Köprülü, F. (1981). *Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Köprülü, F. (1986). *Edebiyat Araştırmaları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Köprülü, F. (2013). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kurnaz, C. (1997). *Dinî Edebiyatta Türler*. Ankara: Divan Edebiyatı Yazıları.
- Küçük, H. (1976). *Tarikatlar*. İstanbul: TÜRDAV Yayınları.
- Levend, A. S. (1962). *Ümmet Çağı Türk Edebiyatı*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Makal, K. (2002). *Türk Halk Şiiri*. İstanbul: Toker Yayınları.
- Ocak, A. Y. (1992). *Osmanlı İmparatorluğunda Marjinal Sufilik: Kalenderiler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Schimmel, A. (1975). *İslamın Mistik Boyutları*. İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Tatlılıoğlu, D. (2009). "Tasavvuf ve Tarikatlara Sosyolojik Bir Bakış". *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, C. IX, S. 1, s. 99-128.
- Türer, O. (1995). *Anahatlarıyla Tasavvuf Tarihi*. İstanbul: Seha Neşriyat.
- Türkan, H. K. (2017). *Âşık Duran Bebek*. Konya: Kömen Yayınları.
- Yılmaz, A. (2017). *Türk İslam Edebiyatı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Yılmaz, H. K. (2007). *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*. İstanbul: Ensar Neşriyat.

EKLER**Çalışmaya Konu Olan Şiirler****1. ALLAH'A DOĞRU**

Nefsinin peşinde gittiğin yeter
Gel çevir yolunu Allah'a doğru
Sıratı düşersin dumanın tüter
Kur'an diyor bunu vallaha doğru

Sana görev vermiş hazreti sübhan
Aklından çıkarma sen bunu her an
Haksızın haramın sonu perişan
Uğratma yolunu günaha doğru

Arındır kalbini pas ile kinde
Ne ararsan ara gendi nefsinde
Her türlü güzellik İslam'da dinde
Aç oku kitabı billaha doğru

Kendin çek hesaba her gün her dönem
Şeytanı laine olma birganem
Münafık nemmamin yeri cehennem
Ayet var hadis var tillaha doğru

Gönül Hakk'ın evi incitme hatır
Günahın çekemez dört tane katır
Allah'ın emrini yerine getir
Temizle kalbini ıslaha doğru

Burda ölen mahşer günü dirilir
Hesap için Hak divanı kurulur
Zerreten miskale hesap sorulur
Temizle kalbini salaha doğru

Şemarat iblisi defet aradan
Sana kesin zarar gelir buradan
Sayısız nimetler vermiş yaratan
Rabbına şükür et sabaha doğru

Hesapsız işlerle uğraşma boşa
Bakarsın bir anda gelirsın tuşa
Devam et tevhide altıya beşe
Bak nasıl erersin felaha doğru

İncedil'im kara etme yüzünü
Pişman olup sonra dövme dizini
Kulak ver de dinle Hakk'ın sözünü
Yönlendir gendini mushafa doğru.

2. TEVHİD

Tevhid Hakk'ı zikretmek
Tevhide doyum olmaz
Hakta eriyip bitmek
Tevhide doyum olmaz
Mevla'mıza vardırır
Cemalim gördürür

Yüzleri nurlandırır
Tevhide doyum olmaz

Tevhid Hakk'a uymaktır
Zalim nefse kıymaktır
Tevhid baldır kaymaktır
Tevhide doyum olmaz

Rabbimizin kelamı
Cennet Firdevs selamı
Tevhid yettirir hamı
Tevhide doyum olmaz

Tevhid kalplerin dadı
Tevhid gönül muradı
Yaradanın bir adı
Tevhide doyum olmaz

İncedil yakar özü
Azaptan korur bizi
Resul'ün datlı sözü
Tevhide doyum olmaz.

3. BEN NASIL YANMAYIM

Binlerce âlemi yaratan Rabbim
Ben nasıl yanmayım senin aşkına
Sensin yaradanım sensin Allah'ım
Ben nasıl yanmayım senin aşkına.

Gaffar ismin ile günahlar örten
Kayyum ismin ile her yeri tutan
Güzel Muhammed'i sensin yaratan
Ben nasıl yanmayım senin aşkına

Ol deyip dünyayı olduran sensin
Doğdurup yaşatan solduran sensin
Her şeyi indirip kaldıran sensin
Ben nasıl yanmayım senin aşkına

Azimsin hasipsin hesap soransın
Rahmansın rahimsin âlem kuransın
Rezzak-ı âlemsin rızık verensin
Ben nasıl yanmayım senin aşkına

Dünyaya gönderip bizi eğleten
Aşkı verip aşk oduna dağlatan
Sensin Mevla'm İncedil'i söyleten
Ben nasıl yanmayım senin

4. KAVUŞTUR BİZİ

Resulün aşkıyla yandım tutuştum
Ya Rabbi mahşerde kavuştur bizi
Onun sevdasından gendimden geçtim

Ya Rabbi mahşerde kavuştur bizi

Adın zikrederim hasrette özüm
Allah'ım Resule kara etme yüzüm
Dilimde salavat yaş döker gözüm
Ya Rabbi mahşerde kavuştur bizi

Şefaatçim Muhammed iki cihanda
Nolur buluşalım ulu divanda
Ümmeti ümmeti dediği anda
Ya Rabbi mahşerde kavuştur bizi

Kuran'ı okuyup anlayan için
Canını Hak yolda adayan için
Varlığın birliğin kibriyan için
Ya Rabbi mahşerde kavuştur bizi

İncedil'im güldür cennetlerinle
Yoluna fedadır canım serimle
Resulüm Muhammed peygamberimle
Ya Rabbi mahşerde kavuştur bizi.

5. İSLAMI NASIL YAYMIŞLAR

İslam'ı nasıl yaymışlar
Şu ashablar evliyalar
Seri bu yola koymuşlar
Şu ashablar evliyalar

Hiz. Osman Hiz. Ali
Hakkın hakikatin yolu
İlimin Kur'an'ın dili
Şu ashablar evliyalar

Ebu Bekir Hiz. Ömer
İslam'a vermişler değer
Çok çile çekmişler meğer
Şu ashablar evliyalar

Ezanda Bilal Habeşi
Hak için dökmüşler yaşı
Bu yola koymuşlar başı
Şu ashablar evliyalar

Eba Eyyubel Ensari
Abdülkadiri Geylani
Veli Beyazid Bestami
Şu ashablar evliyalar

Bilal baba Hilmi baba
Bu yolda vermişler çaba
Uhudun şehidi Hamza
Şu ashablar evliyalar

Kur'an'ın dili olmuşlar
Kalplerin gülü olmuşlar

Gerçeğin yolu olmuşlar
Şu ashablar evliyalar

Dolanmışlar bu cihanı
Anlatmışlar Hak Kur'an'ı
Bu yolda vermişler canı
Şu ashablar evliyalar

İncedil'im nur yüzünde
Dünya malı yok gözünde
Resulullah'ın izinde
Şu ashablar evliyalar.

6. ÂDEM DUA ETTİ

Şu fani dünyada şu imtihanda
Güç kuvvet ver bana dem ver Allah'ım
Bizi mesut eyle iki cihanda
Seni zikretmeye can ver Allah'ım

Âdem dua etti kabul eyledin
Yunus'a balığa neler söyledin
Eyyub'e dert verdin sonra emledin
Benim de derdime em ver Allah'ım

Allah'ım sen güç ver nefisle savaştan
Yusuf'u kurtardın kuyudan yaştan
İbrahim'i sen korudun ataştan
Bizleri de koru din ver Allah'ım

Musa'ya yol ettin sudan geçirdin
İsa peygamberi göğe uçurdun
Hacer'e Merve'de zem zem içirdin
Bize sana doğru yön ver Allah'ım

İncedil'im kara etme yüzleri
Senin aşkın ile doldur özleri
Cennetine dâhil eyle bizleri
Cennet taamından nan ver Allah'ım

7. BEYAZİD'İ BESTAMİ HZ.

Silsile-i Aliye'den gendisi
Beyazid'i Bestami Hazretleri
Hak söylerdi Muhammed'e sevgisi
Beyazid'i Bestami Hazretleri

Doğmamıştı kerameti görüldü
Doğar doğmaz hakikata sarıldı
Ona yüksek mertebeler verildi
Beyazid'i Bestami Hazretleri

Mürşit kâmillikle kemal buldu din
Hakkın has kullan veliyyül emin
Lakabıdır o sultan'ıl arifin

Beyazid'i Bestami Hazretleri

Din uğrunda çok mesafe kat etti
Papazları mağlup edip mat etti
Şehadet verdirip dine kat etti
Beyazid'i Bestami Hazretleri

Hızır'ın elinden tuttu da uçtu
Cehennemi görüp cennete geçti
Ezeliye ağacına ulaştı
Beyazid'i Bestami Hazretleri

Kırk beş haccı bir tek ekmeğe sattı
Ekmeği köpeğin önüne attı
Nefsin pay tahtını yıktı dağıttı
Beyazid'i Bestami Hazretleri

İncedil'im derki âlemler gördü
Resulü Ekrem'le murada erdi
Ayağın tozunu gözüne sürdü
Beyazid'i Bestami Hazretleri.

8. ŞÜKÜR OLSUN

Şükür olsun Yaratana
Bir mürşide kul eyledi
Mürşit bakmadı hatama
Hakikata gel eyledi

Anlımı dayadım yere
Dua eyledim ha bire
Bağlandım Hilmi Nadir'e
Şakıyan bülbül eyledi

Beni hakiki dokudu
Oldu kalbimin umudu
Şeyhim ders verdi okudu
Ağzımı bal eyledi

Ne bilirdim tarikatı
Günahım vardı kaç katı
Kurumuş ağaçtım zatı
Bir meyveli dal eyledi

Bilmezdim yöntemi yönü
Görmezdim arkamı önü
Kurban olam babam beni
Hakikata yol eyledi

Erdirdi beni rahmete
Bağladı Mahmut Ahmed'e
Âşık etti Muhammed'e
Aşk ile del eyledi

Derviş oldum Kadiriye
Bu yoldan dönmem geriye

Geldim Hilmi Nadiri'ye
Beni ince dil eyledi.

9. NADİRİ DERİŞİYİZ

Pirimiz Gavsıl Geylani
Biz Kadiri dervişiyiz
Bu canlar yurdun kurbanı
Biz Nadiri dervişiyiz

Bu cennet yurt toprak bizim
Bülbül konan yaprak bizim
Kırmızı al bayrak bizim
Biz Nadiri dervişiyiz

Zikir meclisi kurulur
Hu deyi defler vurulur
Uyuyan kalpler dirilir
Biz Nadiri dervişiyiz

Al bayrağı tutan biziz
Biz vatanız vatan biziz
Ya Hak deyi öten biziz
Biz Nadiri dervişiyiz

Yurdumun sevgisi özde
Hep kardeşiz biz bu izde
Ayrı gayrı olmaz bizde
Biz Nadiri dervişiyiz

Mürşidimiz merdimiz var
Yiğit şanlı ordumuz var
Cennet gibi yurdumuz var
Biz Nadiri dervişiyiz

İncedil'im mertlik burda
Mevla'm bırakmasın darda
Can veririz biz bu yurda
Biz Nadiri dervişiyiz.

10. GİTME

Yalan dünya fani ömür çok kısa
Nefs-i emmarenin peşinden gitme
Aman ha kulak ver ilahi sese
Nefs-i emmarenin peşinden gitme

Dinimizi anlat mecliste otur
Günahın dökülür zikire katıl
Ziynet şöhret makam seni aldatır
Nefs-i emmarenin peşinden gitme

Müşkilatın varsa kuranda ara

Mahşer günü olma bir yüzü kara
İblis tetik çeker alırsın yara
Nefs-i emmarenin peşinden gitme

Bahri ummanlara kendini batır
Azığını çok yap ahirete götür
Seni türlü belalara uğrattır
Nefs-i emmarenin peşinden gitme

Seni aldatana tavrını takın
Kalbi güzellikten ayrılma sakın
Allah'ı çok zikret olasın yakın
Nefs-i emmarenin peşinden gitme

İncedil'im sakın atma fiyaka
Gönlünü tam bağla ol yüce
Hakka nefsin tuzak kurar düşersin faka
Nefs-i emmarenin peşinden gitme.

11. CİĞERİM

Para mevki makam seni kurtarmaz
Kara toprak bir gün yer be ciğerim
Bu can emanettir teninde durmaz
Akli ibadete ver be ciğerim

Yanışlarda olup düşme hataya
Üç günlük ömrünü uğratma zaya
İmtihana geldin sen bu dünyaya
Gayrı hakikati gör be ciğerim

Uyan artık ayır karadan akı
Girmesin boynuna nefsinin toku
Rabbim kuran salmış zahmet et oku
Okumazsan işin zor be ciğerim

Uğramadan sele tufana kışa
Yaradanı zikret devam et beşe
Adaletli dürüst Hak yolda yaşa
Kılı kırk dilime yar be ciğerim

İncedil'im mahşer günü nidersin
Kul hakkını yeme nasıl ödersin
Yazık olur takla makla gidersin
Düşme uçuruma dur be ciğerim.

12. BİTMEZ TÜKENMEZ

Aldanma gendine çeki düzen ver
Bırak bu istekler bitmez tükenmez
Hakikata eğil muradına er
Bırak bu istekler bitmez tükenmez

Mevla'm görev vermiş insana kula

Yeter be dön gayrı hakiki yola
Aldanma dünyaya ziynete pula
Bırak bu istekler bitmez tükenmez

Ayetler hadisler eylemiş beyan
Bunlara uymazsan olursun ziyan
Vaz geç boş hesaptan Allah'a dayan
Bırak bu istekler bitmez tükenmez

İncedil'im yazık ömrüne kıyma
İbadetsiz günü gün deyi sayma
Nefsin gözü doymaz sakın ha uyma
Bırak bu istekler bitmez tükenmez.

13. BİLEMEZDİN YA

Sen ne için geldin üç günlük hana
Aklını kullanıp bilemezdin yaa
Hiç mi göz atmadın yüce Kur'an'a
Hakiki bir mümin olamazdın yaa

Malı çoğaltmaya planlar kurdun
Hani neredesin nereye vardın
Boş hayaller ile zıpladın durdun
Dizin ağırır namaz kılamazdın yaa

Ayet hadis oku sözü tut demiş
Zikrin ballarından yede tat demiş
Allah nimet vermiş şükür et demiş
Sovuk deyi abdest alamazdın yaa

Nerde zarar ziyan sen onu yaptın
Ahireti unutup yolundan saptın
Kulluk görevini yapmadın koptun
Caminin yolunu bilemezdin yaa

Sayısı tükenmez malların vardı
Torun ışıkların dalların vardı
Avrat çoluk çocuk döllerin vardı
Sen bunlardan ayrı kalamazdın yaa

İncedil'im yattın mola bir yanı
Kurtarabildin mi acep imanı
Sende ezraile kaptırdın canı
Sanki bu dünyada ölemezdin yaa.

Âşık Mustafa İncedil'in Fotoğrafları **Fotoğraf 1.** Âşık Mustafa İncedil sazı ile... **Fotoğraf 2.** İncedil türküsünü icra ediyor...

Fotoğraf 3. Mustafa İncedil eşi ile...

Fotoğraf 4. Mustafa İncedil askerde...

Fotoğraf 5. Âşık İncedil âşıklar meclisinde...